

ISBN 978-960-518-405-6

© 2011, Ι. Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ – ΟΡΜΥΛΙΑ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ
«ΙΝΔΙΚΤΟΣ» ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Καλλιδρομίου 64, 114 73 ΑΘΗΝΑ, Τηλ.: 210.88.38.007, e-mail: indiktos@indiktos.gr
Έξαδακτύλου 5, 546 35 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Τηλ.: 2310.23.10.83, Fax: 2310.26.23.99

ΑΡΧΙΜ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ
ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΟΥ

ΝΗΠΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΟΣΙΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ
ΑΝΤΩΝΙΟ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΟ

Πρόλογος:
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ε. ΠΙΑΓΚΟΥ
Καθηγητής Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Ἐπιμέλεια κειμένου - Σχολιασμός:
ΙΕΡΟΝ ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΟΡΜΥΛΙΑΣ

ΙΝΔΙΚΤΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ 2011

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ πλούσια ἐκδοτική παραγωγή πατερικῶν κειμένων ποὺ συντελέσθηκε στὸ πρόσφατο παρελθὸν ἔθεσε γερὰ θεμέλια στὴν προβολή, σὲ ὅλες τὶς τάξεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, τῆς πατερικῆς θεολογίας, εἰς τρόπον ὥστε σήμερα κανεὶς σοβαρὸς θεολόγος ἢ θεολογῶν νὰ μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν τεράστια ἀξία της. Ὁ πατερικὸς λόγος, ὡς ἔκφραση ἐμπειρίας Θεοῦ, ἀνοίγει διάπλατα τὸν ὁρίζοντα τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»¹. Ἡ γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ ἀλληλοπροάγονται («... καὶ ἐλάβομεν χάριν ἀντὶ χάριτος»²). Εἶναι τὸ δίπολο ποὺ ἀποδεσμεύει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ συμβατικότητα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ ἀπὸ τὴν τυραννία (κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλο, «τὴν κατάραν»³) τοῦ νόμου, ἣ μᾶλλον ἐκείνου τοῦ νόμου ποὺ δὲν στοχεύει στὰ ἔσχατα.

Τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς σχέσεως νόμου καὶ ἐλευθερίας, νόμου καὶ χάριτος, συζητήθηκε ἤδη ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ καὶ ἦταν ἐν πολλοῖς ἀπόρροια τῆς συναντήσεως Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀπ. Παῦλος μὲ ρίζοσπαστικὸ τρόπο ἔθεσε τὶς θεμελιώδεις ἀρχές καὶ τὶς προϋποθέσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴ θέση τοῦ νόμου στὴ νέα θεολογία: «... ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται»⁴, «... οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ

1. Ἰω. 8, 32.

2. Ἰω. 1, 16.

3. Γαλ. 3, 13.

4. Ρωμ. 3, 20-21.

πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵, «ὅς ἰκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ»⁶.

Αὐτὸς ὁ δυναμικὸς καὶ ἐπαναστατικὸς, γιὰ τοὺς ἰουδαϊζόντες χριστιανούς, λόγος τοῦ Ἀποστόλου ἦταν μία διαχρονικὴ πρόκληση γιὰ τὰ νομοθετικὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ὁ κανονικὸς νομοθέτης ἐγκλωβιζόταν σὲ νομοτεχνικοὺς ὅρους, ἐρήμην τῆς θεολογίας, τότε ἦταν ἀπολύτως βέβαιον ὅτι τὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας θὰ προσλάμβανε κοσμικὸ περιεχόμενο. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἱ. κανόνες εἶναι πρωτίστως θεολογικὰ κείμενα, ποὺ ἔχουν ἐκκλησιολογικὲς ἀφετηρίες καὶ στόχευση τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου (οὐκ ὀλίγες φορές ἀκόμα καὶ στὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῶν κανόνων ἀναφέρεται ὅτι αὐτοὶ θεσπίσθηκαν γιὰ τὴν «ἰατρεῖαν παθῶν» καὶ τῇ «θεραπείαν ψυχῶν»), γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ τους προσέγγιση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γίνεται με θεολογικὴ μέθοδο.

Ἔτσι εἶναι ἀπαραίτητον ὁ σχολιαστὴς τῶν ἱ. κανόνων νὰ ἔχει τὸν θεολογικὸ ἐξοπλισμὸ γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διαβάξει τὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ κανονικοῦ νομοθέτη. Παράλληλα θὰ πρέπει νὰ γνωρίζει τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο καὶ τοὺς ποιμαντικούς λόγους ποὺ ὁδήγησαν στὴ θέσπιση τῶν κανόνων. Ἡ θεολογικὴ εὐρυμάθεια καὶ τὸ πνευματικὸ αἰσθητήριο, ὡς χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, ἀνακαλύπτουν πίσω ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ κανόνα τὸ πνεῦμα καὶ αὐτὸ προβάλλουν στὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα. Θὰ πρέπει νὰ υπογραμμισθεῖ ὅτι οἱ μεγάλοι βυζαντινοὶ κανονολόγοι τοῦ 12ου αἰ., Ἰωάννης Ζωναρᾶς, Θεόδωρος Βαλσαμών καὶ Ἀλέξιος Ἀριστηνός, πέτυχαν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ὑπομνηματισμὸ

5. Γαλ. 2, 16.

6. Β' Κορ. 3, 6.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

τῶν ἱ. κανόνων (παρὰ τίς ἐνίοτε ἀδυναμίες καὶ ἔν τινι μέτρῳ σκοπιμότητες, ἰδίως στὸν σχολιασμό πού ἐκπόνησε ὁ Βαλσαμών), ἐπειδὴ εἶχαν θεολογική καὶ ἱστορική κατάρτιση καὶ κυρίως εἶχαν τὴ σωστή θέαση ὅσον ἀφορᾷ στὸ περιεχόμενο καὶ στὸν χαρακτήρα τῶν κανόνων.

Ἡ βυζαντινὴ κανονικὴ παράδοση διακρινόταν γιὰ τὸν πλουραλισμό, πού ὑπαγορευόταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι ὑπεράνω τοῦ νόμου εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος. Δυστυχῶς στοὺς τελευταίους αἰῶνες (κυρίως ἀπὸ τὸν 16ο αἰ., ὁπότε κυριάρχησαν οἱ γνωστὲς νομοκανονικὲς συλλογὲς καὶ τὰ Ἑξομολογητάρια τῆς Τουρκοκρατίας), τὸ πνεῦμα τῶν βυζαντινῶν φαίνεται ὅτι εἶχε ὑποχωρήσει καὶ ἔτσι ἡ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν κανόνων περιχαραινώθηκε σὲ νομικὲς κατηγορίες πού καλλιέργησαν νομικισμό καὶ ἡθικισμό. Δὲν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις ἐκκλησιαστικῶν προσώπων (παλαιοτέρων καὶ συγχρόνων) πού κυριολεκτικὰ κυριαρχοῦνται ἀπὸ πλήρη ἀκαμψία στὸ νὰ διακρίνουν ποιὸ εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ποιὸ τὸ γράμμα τῶν κανόνων. Ἔτσι ἦταν ἀπολύτως φυσικό, μὲ τὴν ἀναβίωση τῆς πατερικῆς θεολογίας, νὰ κατακριθεῖ ἡ ἀπουσία τῆς διεισδυτικότητος στὰ κανονικὰ κείμενα καὶ ἡ ἔλλειψη εὐρύτητος στὴν προσέγγιση τῆς κανονικῆς σκέψης, λόγῳ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου πού περιγράψαμε.

Ὁ Γέροντας Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, στὰ κείμενα πού περιέχονται σὲ αὐτὸ τὸν τόμο, μὲ πατερικὸ φρόνημα ἐπανέρχεται σὲ αὐτὸ πού διδάξαν οἱ πατέρες καὶ ἔζησε ἡ Ἐκκλησία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες στὸ Βυζάντιο. Ἐρμηνεύει τοὺς κανόνες πού ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν, τοὺς λεγόμενους Ἀσκητικούς, μὲ βαθύτατο θεολογικὸ καὶ πνευματικὸ αἶσθητήριο. Ὁ σεβαστὸς Γέροντας κινεῖται μὲ δυναμισμό καὶ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ γιὰ νὰ περιγράψει πολὺ ζωντανὰ ὅτι

αὐτὸ πὺ κατέθεσαν οἱ διδάσκαλοι τοῦ μοναχισμοῦ ὡς κανόνες περιέχει ἀλήθειες καὶ κυρίως καθορίζει τὰ ὅρια τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Οἱ κανόνες στὴν προκειμένη περίπτωση εἶναι ἡ «κλίμακα», ἀνάλογη μὲ αὐτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννη Σιναΐτη, πὺ ἀναβιβάζει τὸν μοναχὸ πρὸς τὸν Θεό, ἀρκεῖ αὐτὸς νὰ ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα του πάντα πρὸς τὸ μέρος πὺ εὐρίσκεται τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Ὅποιαδήποτε ἄλλη περιπλάνηση πὺ ὑπαγορεύεται ἐνδεχόμενα εἴτε ἀπὸ τὸν αὐτοθαυμασμὸ ἢ τὴν ἱκανοποίηση γιὰ τὴν πιστὴ τήρηση τῶν κανόνων («ἐάν τε ποιήσωμεν πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν»⁷) ἢ ἀπὸ ἄλλο λόγο, ἀσφαλῶς αὐτὸ τὸ λοξοδρόμημα συνεπάγεται ἀλλοίωση τοῦ πνεύματος πὺ προβάλλει ὁ Γέροντας στὸν ὑπομνηματισμὸ τῆς κανονικῆς νομοθεσίας τῶν πατέρων τοῦ μοναχισμοῦ.

Ἀξιολογώντας κάποιος τὰ κείμενα τοῦ Γέροντος μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει χωρὶς ὑπερβολὴ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐφάμιλλα τῆς πατερικῆς γραμματείας. Μέσα ἀπὸ τίς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου διαπιστώνεται ἀβίαστα ἡ μεγάλη θεολογικὴ ἀξία τῶν κανόνων. Παράλληλα διαπιστώνεται πόσο βαθειὰ ἦταν ἡ γνώση τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος τῶν μοναχικῶν θεσμῶν, ὁ ὁποῖος μὲ συστηματικὸ τρόπο μαθήτευσε σὲ ἓνα πλῆθος πατερικῶν συγγραμμάτων πὺ ἀναφέρονται στὴν ὀργάνωση τοῦ μοναχισμοῦ καὶ μάλιστα σὲ μία ἐποχὴ πὺ αὐτὰ ἦταν ἐντελῶς ἀγνωσμένα. Ὁ Γέροντας πρωτοπορεῖ στὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἐρμηνεία αὐτῶν τῶν κειμένων. Τοῦτο ἐξάλλου τεκμαίρεται καὶ ἀπὸ τὸ Τυπικὸν τοῦ Ἱ. Κοινοβίου Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὁρμούλιας, τὸ ὁποῖο ἐπαναφέρει ἀνόθευτα τὸ πνεῦμα πὺ καταγράφεται στὰ βυζαντινὰ μοναχικὰ Τυπικά.

7. Λουκ. 17, 10.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Γέροντας, ἄνθρωπος ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς καὶ φιλολογικὲς ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴ γνησιότητα τῶν κανόνων ποὺ ὑπομνηματίζει. Γνωρίζει τὰ θέματα, τὰ συζητᾷ μὲ τοὺς μοναχοὺς του, ἀλλὰ ὅμως δὲν «αἰγμάλωτίζεται» σὲ ἐπιστημολογικὰ σχήματα, γιατί ἐκείνο ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ ἀναδείξει τὸ πνευματικὸ περιεχόμενο καὶ τὴ θεολογία τῶν κανόνων. Ἐξάλλου καὶ ἡ ἴδια ἡ παράδοση τὸν δίδαξε ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δίστασε νὰ ἀποδεχθεῖ κείμενα ἀμφιβαλλόμενα ἢ ἀγνώστων συγγραφέων, ἀρκεῖ αὐτὰ νὰ μὴν περιεῖχαν ἑτεροδιδασκαλίες. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα οἱ λεγόμενοι Ἀποστολικοὶ κανόνες. Ἡ Ἐκκλησία εἶχε μεγάλη ἄνεση στὸ νὰ ἀποδεχθεῖ ἐνεπιγνώστως κείμενα διαφόρων παραδόσεων (ποὺ δὲν προσέβαλλαν, ὅπως εἰπώθηκε, τὸ δόγμα), χωρὶς νὰ ὑψώνει φραγμοὺς προκαταλήψεων. Αὐτὸ πράττει καὶ ὁ σεβαστὸς Γέροντας μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιλογές του σὲ αὐτὸ τὸ βιβλίο, ὅπως καὶ σὲ σειρά ἄλλων κατηγορήσεων, ἐκδεδομένων καὶ μὴ.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἔχει ὑπομνηματίσει κανόνες ἀνατολικῶν καὶ πιὸ οἰκείων σὲ μᾶς πατέρων (ὅπως τοῦ Μ. Ἀντωνίου, τοῦ ἁγίου Παχωμίου), πατέρων τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ὅπως τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, καὶ ἄλλων δυτικῶν ἐπαρχιῶν, ὅπως τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου καὶ τῶν τεσσάρων Πατέρων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν μονὴ Λερίνου.

Στὴν Ἀνατολὴ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος γιὰ πολλοὺς αἰῶνες δὲν ἦταν ἰδιαίτερα γνωστός ἢ ἀκόμα καὶ ἀποδεκτός. Ὁ σεβαστὸς Γέροντας, ὑποκινούμενος ἀπὸ τὴν πιστότητα στὴν παράδοση τῆς ἐνιαίας καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας, ἀναδεικνύει πολὺ σημαντικὲς πτυχές τῆς θεολογικῆς καὶ κανονικῆς σκέψης τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατρὸς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Παράλληλα, μέσα ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Κανόνος τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου,

καταδεικνύει ὅτι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐμπνέει τοὺς συντάκτες τῶν κανόνων. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο προβάλλεται τὸ οἰκουμενικὸ πνεῦμα τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος, τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος ἐξέφραζε πάντοτε μὲ διάκριση καὶ μὲ στόχευση τὴν ἀπόρριψη τῆς ἐσωστρέφειας, ἥ ὁποία συνήθως δὲν ὁδηγεῖ πουθενά. Ἐξάλλου ἡ γνώση τῆς ἀρχαίας δυτικῆς μοναχικῆς παραδόσεως θὰ βοηθήσει καὶ τοὺς δυτικούς χριστιανούς νὰ ἀνακαλύψουν τίς κοινές μὲ τὴν Ἀνατολὴ ρίζες τους.

Ὁ λόγος τοῦ Γέροντα εἶναι ὑπεύθυνος καὶ ἀληθινός. Δὲν ὠραιοποιεῖ τὰ πράγματα, γιὰ νὰ φανεῖ ἐνδεχόμενα ἀρεστὸς στοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἀποκρύπτει ἀλήθειες. Στὴν κάθε μία περίπτωση ἐκφράζει ὅ,τι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸν διδάσκει, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῶν πνευματικῶν του ὑποθηκῶν ὁδηγεῖ τὸν καθένα στὴ συνάντησή μὲ τὸν Θεό. Ὅπως οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (τοὺς ὁποίους ὁ σεβαστὸς Γέροντας θαύμαζε, καὶ τοὺς εἶχε ὡς πρότυπο στὴ ζωὴ του) μετέφεραν στὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ὁ γέροντας, ὁ κάθε γέροντας, εἶναι τὸ κεντρικὸ πρόσωπο γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο συγκροτεῖται πνευματικὰ ἡ μοναστικὴ ἀδελφότητα. Ἡ ἀπουσία ἢ ἡ παράκαμψή του ὁδηγεῖ στὴν κατάρριψη τοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος τῆς μονῆς. Ἡ πνευματικὴ προκοπὴ τῶν μοναχῶν στηρίζεται σὲ αὐτὴ τὴ σχέση. Αὐτὸ ἐπισημαίνεται μὲ ἔμφαση ἐπανειλημμένα στὰ κείμενα τοῦ Γέροντος. Ἡ ἐνότητα γύρω ἀπὸ τὸν γέροντα καὶ ἡ ἀδιάλειπτη λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ δύο πυλώνες ποὺ κρατοῦν ψηλὰ τὸν μοναχό, μὲ βλέμμα διαρκῶς στραμμένο πρὸς τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ἀφήνουν περιθώρια νὰ ἐπανακάμπτει ὁ νοῦς του πρὸς τὰ γήινα. Τοῦτο ἐξάλλου ἐπισημαίνεται συνεχῶς ἀπὸ τοὺς πατέρες, τῶν ὁποίων οἱ κανόνες ἐρμηνεύονται σὲ αὐτὸ τὸν τόμο. Ἡ ἀδιάλειπτος δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ἡ συνεχὴς μετοχή

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

στή θ. εὐχαριστία, ἡ ἐντρύφηση στὰ θεολογικά κείμενα, ἡ πρόθυμη ἄσκηση μέσα στὸ πνεῦμα τῆς ὑπακοῆς εἶναι οἱ «σταθερές» ποὺ προάγουν τὸν ἄνθρωπο στὴ συνάντηση μὲ τὸν Θεό.

Ὁ σεβαστὸς Γέροντας ἔζησε τὸ θαῦμα αὐτῆς τῆς συναντήσεως, γι' αὐτὸ καὶ «ὃ ἐώρακε μεμαρτύρηκε»⁸. «Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητῆς (ὁ νέος ἀπόστολος) ὁ μαρτυρῶν περὶ τοῦ Χριστοῦ». Ἡμεῖς, τὰ πνευματικά του τέκνα, «οἶδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ»⁹.

Θεόδωρος Ξ. Γιάγκου

Καθηγητῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ.

8. *Ίω.* 1, 34· 3, 11.

9. *Ίω.* 21, 24.

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ παρὼν τόμος, μὲ τίτλο *Νηπτική ζωὴ καὶ ἀσκητικοὶ κανόνες* – *Ερμηνεία* στοὺς ὁσίους πατέρες Ἀντώνιο, Αὐγουστῖνο καὶ Μακάριο, περιλαμβάνει κατηχήσεις τοῦ Γέροντος Αἰμιλιανοῦ, τίς ὁποῖες ἀπηύθυνε κατὰ τὰ ἔτη 1981 καὶ 1986 στοὺς μοναχοὺς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας καὶ στίς μοναχὲς τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Ὁρμουλίας.

Στίς κατηχήσεις αὐτὲς σχολιάζεται μέρος τῶν κανόνων τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὅλο σχεδὸν τὸ μοναστηριακὸ τυπικὸ καὶ ὁ κανόνας τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, καὶ μέρος τοῦ κανόνος τοῦ ἁγίου Μακαρίου. Τὰ κείμενα τῶν κανόνων ἐλήφθησαν, τοῦ μὲν Μεγάλου Ἀντωνίου ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τοῦ Δημ. Α. Πετρακάκου, *Οἱ μοναχικοὶ θεσμοὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Τὸ κείμενον τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου*, σσ. 39-42, ἐν *Λειψία* 1907· τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τοῦ L. Verheijen, *La Règle de saint Augustin*, τ. 1, Παρίσι 1967, σσ. 148-152· 417-437, καὶ τοῦ ἁββᾶ Μακαρίου ἀπὸ τὴν ἔκδοσι *Sources Chrétiennes, Les Règles des saints Pères*, τ. 1, Règle de Macaire, τ. 297, Les éditions du Cerf, Paris 1982, σσ. 372-388. Οἱ κανόνες τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ τοῦ ἁββᾶ Μακαρίου μεταφράσθησαν στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ ἀδελφὲς τοῦ Ἱ. Κοινοβίου.

Ὁ κανόνας τοῦ ἁββᾶ Μακαρίου σχετίζεται μὲ τὴν μονὴ Λερίνου, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε στίς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰῶνος στὸ ὁμώνυμο νησί ἀπὸ τὸν ἅγιο Ὁνωρᾶτο, εὐγενῆ Γάλλο, μετέπειτα ἐπίσκοπο Ἀρελάτης. Τὸ νησί, εὐρισκόμενον ἀπέναντι ἀπὸ τίς Κάννες τῆς Γαλλίας, ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἀκατοίκητο καὶ γεμᾶτο δηλητηριώδη ἔρπετά. Τίποτε ὅμως δὲν ἀνεχαίτισε τὸ ζῆλο τοῦ ἁγίου νὰ μεταβῇ ἐκεῖ γιὰ νὰ ζήσει ἀσκητικά. Ἡ μονὴ κατέστη περίφημο μοναστικὸ κέντρο.

Ἐν παραρτήματι συμπεριελήφθησαν δύο κατηχήσεις τοῦ ἔτους 1978, στίς ὁποῖες ὁ σεβαστός Γέροντας ἀποκαλύπτει ἐναργέστερα τήν περὶ ὀργανώσεως τοῦ κοινοβιακοῦ πολιτεύματος ἐμπειρία του, θέτοντας ἀχρογωνιαῖο λίθο τῆς μονῆς καὶ κριτήριο γνησιότητος τῆς μοναστικῆς ἀφιερώσεως τὴν ὑγιῆ σχέσι τοῦ ὑποτακτικοῦ μὲ τὸν Γέροντα. Τέλος, παρατίθενται τὰ κείμενα τῶν κανόνων, γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν πλήρη εἰκόνα αὐτῶν.

Εὐχόμεθα ἡ παροῦσα ἔκδοσις νὰ ἀποβῇ ἐπωφελὴς σὲ ὅσους ἀκολουθοῦν τὴν ἱσάγγελο βιοτή, καθὼς καὶ στὸν κάθε ἀναγνώστη, ἀφοῦ «φῶς μὲν μοναχοῖς ἄγγελοι· φῶς δὲ πάντων ἀνθρώπων μοναδικὴ πολιτεία»¹.

I.K.O.

1. Ἱω. Συναῖτου, *Κλίμαξ* 26, *Περὶ διακρίσεως*, PG 88, 1020D.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΝΟΝΩΝ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Οἱ κανόνες τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου συγκινοῦν τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ στράτευμα τῶν μοναζόντων. Παράλληλα, θέτουν τὶς βασικὲς ἀρχές τῆς μοναχικῆς ζωῆς καὶ προκαθορίζουν τὸ μέλλον μιᾶς μονῆς, στὴν πραγματικότητα τὸ αἰώνιο μέλλον, διότι ἡ μοναστικὴ πολιτεία εἶναι παρουσία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦ ὑπερχρόνου καὶ τοῦ αἰωνίου στὸν χρόνο καὶ στὸν τόπο. Οἱ κανόνες εἶναι ἀπλοί. Ἐκφράζουν τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου. Τὸ ὕφος καὶ ἡ γλῶσσα τοὺς θυμίζουν «πρωτόγονες» ἐποχές, ὅπως ἡ γλῶσσα τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων ἐν συγκρίσει μὲ τὴν γλῶσσα τῶν μετέπειτα μεγάλων Πατέρων.

Ὁ κανονισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀγδόντα κανόνες. Ὁ Μέγας Παχώμιος κατήρτισε τελειότερο κανονισμό, τὴν δὲ ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐμφανίζονται σημαντικὰ κοινόβια, μικρὰ καὶ μεγάλα, εἶχε ἀρχίσει νὰ διαρθρώνεται τὸ κοινοβιακὸ σύστημα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος, παρ' ὅτι ἦταν ἡσυχαστής, πραγματικὸς ἐρημίτης, ἔχοντας γύρω του πολλοὺς ἄλλους ἡσυχαστάς, ἐγίνε ἐισηγητὴς τοῦ κοινοβιακοῦ βίου· συνιστοῦσε τὴν εἴσοδο τῶν νέων στὸ κοινόβιο, ἡ ὕπαρξις τοῦ ὁποίου εἶχε ἀρχίσει νὰ χαράζῃ στὴν Ἐκκλησία.

Ὁ ἅγιος δὲν ἔλαβε μὀρφωσι, τὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος¹. Ἐὰν δὲν ἤξερε καθόλου γράμματα, κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ βεβαιώσῃ, ἀλλὰ ἔτσι ἔμεινε στὴν συνείδησι τῶν ἀνθρώπων. Οἱ κανόνες του εἶναι σὰν σαλπίσματα καὶ ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τῆς διδασκαλίας του, πού τὴν συναντᾶμε στὸν *Βίο*, τὸν γραμμένο

1. Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, *Βίος ὁσίου Ἀντωνίου* 1, 72, 73, 78, PG 26, 841A, 944B-945A, 952B.

ἀπὸ τὸν Μέγα Ἀθανάσιο. Δὲν ὑπάρχει τίποτε στοὺς κανόνες πού δὲν εἶναι δικό του, ἔστω καὶ ἂν δὲν γράφθηκαν ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι.

Ὁ κανονισμός, ὅπως φαίνεται, δὲν ἀπευθύνεται στοὺς ἀσκητάς, ἀλλὰ στοὺς κοινοβιάτας. Ὁ ἅγιος καταλάβαινε ὅτι ὁ μοναχισμός δὲν μποροῦσε νὰ ἀκμάσῃ ἀριθμητικὰ καὶ νὰ συμπεριλάβῃ τὰ πλήθη τῶν μοναχῶν σὲ σκῆτες καὶ σὲ ἐρημητήρια, ἀλλὰ σὲ κοινόδια. Κατήρτισε λοιπὸν αὐτὸν τὸν κανονισμό, πού ἀποτελεῖ ἓνα πρωτόλειο κοινοβιακοῦ κανονισμοῦ, ἴσως γιὰ κάποιο συγκεκριμένο κοινόδιο τὸ ὁποῖο ἐμεῖς ἀγνοοῦμε. Δὲν ἀναφέρεται τόσο στὴν διάρθρωσι τοῦ κοινοβίου, ὅσο στὴν καθημερινότητα τῆς μοναχικῆς ζωῆς, στὴν ἀγωγή τῶν μοναχῶν. Εἶναι ἓνας ὁδηγὸς γιὰ ὅποιον ἀκολουθεῖ τὴν μοναχικὴ ζωή.

Μὲ τὴν καθαρῶς μοναστικὴ, θὰ λέγαμε πολὺ μετρία, ἀγωγή του, ὁ ἅγιος θέτει τίς βάσεις τοῦ αὐθεντικοῦ καὶ ἀσφαλοῦς μοναχισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει τὰ ἄκρα γιὰ νὰ μὴ βλάψῃ τίς ψυχὰς τῶν ἀσκουμένων. Ἀναφέρεται καὶ στὸν ἡγούμενο καὶ στὴν ἀδελφότητα, ἡ ὁποία μᾶλλον ἦταν μικρή.

Ὁδηγίαι ἢ Κανόνες τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν, τοῦ Ἀββᾶ Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, πρὸς τοὺς πνευματικοὺς υἱοὺς του, τοὺς μοναχοὺς.

Πρέπει νὰ εἶναι ὁ τίτλος πού ἔδωσε κάποιος ἀντιγραφεὺς χειρογράφων ἢ αὐτὸς πού κατέγραψε γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς κανόνες. Ὁ τίτλος δείχνει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Μέγας Ἀντώνιος ἀπευθύνει τοὺς κανόνες σὲ πρόσωπα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε πνευματικὴ σχέση. Ἡ λέξις μοναχὸς μᾶς πιστοποιεῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς μοναστηριακοῦ καὶ ὄχι ἡσυχαστικοῦ κειμένου.

Καταγράφω τούτους τοὺς κανόνας, καθ' ἃ λαλεῖ Κύριος διὰ στόματός μου, χάριν τῶν βουλομένων νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὸν βαρὺν τοῦτον ζυγὸν τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Γιὰ νὰ εἶναι αὐθεντικὸς ὁ κανονισμὸς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι συλλογικὸ κείμενο, προῖον ἀποφάσεως πολλῶν. Πρέπει νὰ φέρῃ τὴν σφραγίδα ἑνὸς προσώπου, διότι τὸ πρόσωπο συναθροίζει τοὺς ὑπολοίπους. Ὁ σύλλογος κρίνει τὸ πρόσωπο, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸ ὑποκαθιστᾷ.

Καταγράφω τούτους τοὺς κανόνας, καθ' ἃ λαλεῖ Κύριος. Οἱ κανόνες δὲν εἶναι ἓνα μέρος ἢ κάτι παράπλευρο πρὸς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. Εἶναι ἔκφρασις τῶν λόγων τοῦ Κυρίου. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο λέγει κάτι ἄλλο· οὔτε μπορεῖ νὰ τὸ ἐπικαλεσθῇ γιὰ νὰ ἀναιρέσῃ κάποια δυσκολία του. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος λέγει, *καθ' ἃ λαλεῖ Κύριος*. Ἡ φράσις διὰ στόματός μου ἴσως εἶναι τυχαία, ἴσως ὅμως θέλει νὰ ὑπενθυμίσῃ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες, σὲ ὅποιον θὰ διαβάξῃ τοὺς κανόνες, ὅτι τὸ στόμα τοῦ ἁγίου τοὺς ἔχει πεῖ· ἴσως εἶναι μία ἔνδειξις ὅτι οἱ κανόνες ἔχουν ἄμεση σχέσι μὲ τὴν προφορικὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποτάσσωνται οἱ τοιοῦτοι εἰς τὰς ἐντολὰς ταύτας, καὶ ὅστις μίαν τούτων λύσῃ, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν².

Ὁ ἅγιος χρησιμοποιεῖ τὶς ἐντολὰς πού ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς παρέδωκε στὸν Μωυσῆ ἐπάνω στὸ Ὅρος τὸ καπνίζον καὶ ἐκεῖνος τὶς κατέγραψε καὶ τὶς μετέφερε στοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἐν συνεχείᾳ τὶς παρέλαβε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ προφῆτες, οἱ κριτές, οἱ

2. *Ματθ.* 5, 19.

βασιλείς. Τὶς ἐντολὰς αὐτὲς, γὰρ τὶς ὁποῖες ὁ Κύριος εἶπε «ἰῶτα ἐν ἧ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ... ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων... κληθήσεται ἐλάχιστος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν»³, ὁ ἅγιος τὶς ὑλοποιεῖ στὸν καanonισμό του. Ἡ μοναχικὴ πολιτεία εἶναι εὐαγγελικὴ πολιτεία.

Ὁ ἅγιος μιλοῦσε στοὺς μοναχοὺς του, ἐκεῖνοι τὸν ἐρωτοῦσαν, καὶ αὐτὸς ἀπαντοῦσε. Ἐπομένως, οἱ κανόνες ἦταν προφορικὸ κείμενο, βγαλμένο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἁγίου. Παρ' ὅλα αὐτά, λέγει ὁ ἅγιος, δὲν εἶναι δικοί μου, εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἐσεῖς ποὺ εἴσθε μοναχοί μου καὶ θέλετε νὰ φθάσετε στὴν τελειότητα, μὴν ψάχνετε νὰ ῥηῖτε τί θέλει ὁ Θεός. Ὅλο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ συγκεφαλαιώνεται στοὺς κανόνες ποὺ σᾶς δίνω.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ ἅγιος παρέχει ἄνεσι καὶ ἀσφάλεια στὸν μοναχὸ ἢ στὸν δόκιμο. Τοῦ ἐκθέτει πόσο εὐκόλο εἶναι νὰ ξέρῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ μέσα σὲ τέσσερις σελίδες εἶναι ὅλος ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μοναχικοὶ κανόνες δὲν εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι λοιπὸν θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν μοναχικὸ ζυγὸ, πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἐντολὰς ταύτας, καὶ ὅστις μίαν τούτων λύσῃ, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν⁴. Ἐλάχιστος σημαίνει, τιποτένιος. Δὲν μπορῶ νὰ σταθῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν λύσω, ὅταν δὲν ἐφαρμόσω μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐντολές, διότι συνείρονται καὶ οἱ ὑπόλοιπες καὶ πέφτουν. Τότε ὅλο τὸ οἰκοδόμημα ἀχρηστεύεται. Ἐπομένως, δὲν μπορῶ νὰ διαλέξω ἀνάμεσα στοὺς κανόνες. Τοὺς δέχομαι ὅλους ὡς νόμο τοῦ Θεοῦ ἐξαγγελθέντα διὰ στόματος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.

3. *Matθ.* 5, 18-19.

4. *Matθ.* 5, 19.

Πρὸ παντὸς προσεύχων ἀδιαλείπτως καὶ εὐχαρίστει τῷ Θεῷ δι' ὅλα ὅσα σοῦ συμβαίνουν. [1]

Ὁ Μέγας Ἀντώνιος εἶναι ρεαλιστής. Οἱ κανόνες του δὲν εἶναι μιὰ φόρμουλα ποὺ τὴν βρῆκε καὶ μᾶς τὴν πέταξε. Ὁ κάθε κανόνας ἔχει κάτι μοναδικὸ γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ μοναχοῦ· ἓνας ἂν λυθῇ, καταρρέει τὸ πᾶν. Πρέπει, λέγει, νὰ προσευχώμεθα ἀδιαλείπτως, ἀλλὰ ταυτοχρόνως νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸν γιὰ ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν. Χρησιμοποιεῖ παρατακτικὴ σύνδεσι, διότι αὐτὰ τὰ δύο δὲν ξεχωρίζουν, πηγαίνουν μαζί. Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸν γιὰ τὰ εὐχάριστα, κυρίως ὅμως γιὰ κάτι ἄλλο: στὴν ζωὴ μας τὰ πράγματα δὲν ἔρχονται ὅπως τὰ θέλομε ἐμεῖς. Προσευχόμαστε, λόγου χάριν, καὶ μᾶς φαίνεται πὼς δὲν μᾶς ἀκούει ὁ Θεός. Ζητᾶμε τὴν υἰεῖα μας καὶ ἡ ἀρρώστια μας γίνεται χειρότερα. Ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁρισμένα δωρήματα καὶ ὁ Θεὸς δὲν μᾶς δίνει τίποτε. Τὰ πράγματα ἔρχονται ἀνάποδα.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν θὰ μάθῃ νὰ εὐχαριστῇ γιὰ ὅλα τὸν Θεόν, καὶ μάλιστα γιὰ τὰ ἀνάποδα, δὲν θὰ προχωρήσῃ οὔτε ἓνα χιλιοστὸ πιο πέρα ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ τὸν γέννησε ἡ μάνα του. Καμία πρόοδος δὲν θὰ ἔχῃ. Καὶ ὅταν μὲν τὸν γέννησε ἡ μάνα του, ἦταν βρέφος ἀφελές, εἶχε μιὰ φυσικὴ ἀγιότητα, ἐμεῖς ὅμως ἔχομε σκληρότητα καὶ γινῶσι ἡ ὁποία μᾶς ἐνοχοποιεῖ. Πρέπει λοιπὸν νὰ μάθωμε νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεόν. Ὅταν ἔχομε πονηροὺς λογισμούς, ὅταν ὁ ἀδελφὸς μᾶς λέγῃ κάτι, καὶ μέσα μας νοιώθωμε μῖσος, τὴν ὥρα ἐκείνη πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν Θεὸν καὶ νὰ χαμογελάσωμε στὸν ἀδελφὸ μας. Ἐὰν δὲν κάνωμε ἔτσι, εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμε βῆμα, διότι ὅλα θὰ μᾶς ἔρχονται ἀνάποδα. Ἰδιαιτέρα θὰ μᾶς προκαλοῦν λογισμούς, πειρασμούς, πάθη καὶ ἀντιξοότητες οἱ ἄλλοι καὶ οἱ καταστάσεις.

Ἡ ἀδιάλειπτος προσευχὴ καὶ ἡ εὐχαριστία στὸν Θεόν, δι'

ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν, εἶναι οἱ προϋποθέσεις τῆς φυσιολογικῆς ζωῆς. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστῇ γιὰ τὸ κάθε τι τὸν Θεόν, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ προσευχηθῇ, οὔτε νὰ ζήσει τὴν μοναχικὴ πολιτείαν. Πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς εὐχαριστημένος γιὰ ὅ,τι τοῦ συμβαίνει στὸ μοναστήρι, εἴτε αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἢ ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Κάποιος μοναχός, λόγου χάριν, ἔχει λογισμοὺς, πού τὸν ταλαιπωροῦν. Δὲν πρέπει νὰ στενοχωρῆται, ἀλλὰ νὰ χαίρεται καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν. Στὸν δαίμονα πρέπει νὰ λέγῃ, «ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ»⁵, καὶ νὰ τὸν διώχνῃ ἢ, ὅταν δὲν φεύγῃ, νὰ μπορῇ νὰ τοῦ λέγῃ, μᾶς χωράει τὸ κρεβάτι, κοιμήσου μαζί μου, μόνον γύρισε ἀπὸ τὴν ἄλλῃ πλευρά, γιὰ νὰ μὴν ἔχω τὴν δυσωδία τῆς ἀναπνοῆς σου. Τότε ὁ δαίμονας θὰ φύγῃ σὰν ἀστραπή.

Ἡ ἀδιάλειπτος προσευχὴ καὶ ἡ εὐχαριστία γιὰ ὅλα ἔχουν ἄμεση σχέσι καὶ μὲ τὸν προσωπικὸ μας κανόνα. Δηλαδή, μπορεῖ κανεὶς νὰ κάνῃ τὸν κανόνα του, ὅταν συνηθίσῃ νὰ προσεύχεται ἀδιαλείπτως. Καὶ μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀδιάλειπτο προσευχή, ὅποιος κάνει τὸν κανόνα του. Ἐὰν θελήσῃ νὰ ξεχωρίσῃ τὴν ἀδιάλειπτο προσευχὴ ἀπὸ τὸν κανόνα, τότε θὰ πέσουν καὶ τὰ δύο. Εἶναι βασικὸ αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐνθυμούμεθα. Ἦφρησε δύο ἡμέρες τὸν κανόνα σου, καὶ θὰ δῇς ὅτι δὲν θὰ θυμηθῇς οὔτε μία φορὰ τὴν ἡμέρα νὰ πῇς, δόξα σοι ὁ Θεός. Αὐτὸ εἶναι νόμος.

Ἐξεγειρόμενοι πρῶτ' ἐπισκέπτεσθε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀσθενεῖς. [2]

Τὴν παλαιὰ ἐποχὴ οἱ ἀσκηταὶ συνήθιζαν νὰ σηκώνωνται περὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ νὰ τελοῦν τὴν νυκτερινὴ ἀκολουθία. Ἐν

5. *Ματθ.* 4, 10· *Λουκ.* 4, 8.

συνεχεία τὸ πρωί, ὅταν πιά εἶχε φέξει, τελοῦσαν τὴν θεία λειτουργία. Καὶ τώρα ἀκόμη σέ πολλά μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἡ πρωινὴ ἀκολουθία, ἰδιαίτερα ἡ λειτουργία, προϋποθέτει φῶς. Ἦδη στὴν τελευταία εὐχὴ τοῦ ὁρθρου ὁ ἱερεὺς εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν γιὰ τὸ ὅτι μᾶς ἔφερε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἐμεῖς ἔχομε ἐνώσει τὴν νυκτερικὴ ἀκολουθία μὲ τὸν ὁρθρο καὶ τὴν θεία λειτουργία.

Μόλις σηκωθῆτε, λέγει ὁ ἅγιος, τὸ πρῶτο ποῦ ἔχετε νὰ κάνετε εἶναι νὰ ἐπισκεφθῆτε τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ ἀσθενής, ἐπειδὴ διέρχεται μία ἰδιάζουσα κατάστασι, πιὸ εὐκόλα ρέπει πρὸς τὴν ἁμαρτία, πρὸς τὸν πειρασμό, πρὸς τὴν στενοχώρια, πρὸς τοὺς λογισμούς. Ἡ φύσις του εἶναι πιὸ ἀδύνατη, γι' αὐτὸ ζητάει παρηγοριά, ἐνίσχυσι. Ὅταν τὸν ἐπισκεφθῆς τὸ πρωί, παίρνει θάρρος καὶ ἀλλοιῶς ἀντιμετωπίζει τὴν ἡμέρα του. Λέγοντας ὅμως ὁ ἅγιος, ἐπισκέπτεσθε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀσθενεῖς, δὲν ἐννοεῖ νὰ ψάχνετε ποῦ ὑπάρχουν ἄρρωστοι, ἀλλὰ ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ εἶναι στὸ περιβάλλον σας. Δηλαδή δὲν βάζει βραχνᾶ, ἀλλὰ θέτει ἕναν περιορισμό.

Ὁ ἅγιος ἀπευθύνει αὐτὸν τὸν κανόνα στοὺς ὑγιεῖς καὶ ὄχι στοὺς ἀσθενεῖς, ὥστε νὰ περιμένουν νὰ τοὺς κάνουν πρωὶ πρωὶ ἐπίσκεψι. Ὁ ἄρρωστος πρέπει νὰ θυμᾶται ὅτι ἡ ἀσθένεια ποῦ τοῦ χαρίζει ὁ Θεὸς εἶναι μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ τὴν τελείωσί του. Ἡ ἀσθένεια ἀντικαθιστᾷ τὴν προσευχή, ποῦ δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε, ἀντικαθιστᾷ τὴν λατρεία, στὴν ὁποία δὲν μπορούμε νὰ συμμετάσχουμε, ἀντικαθιστᾷ τὰ κατορθώματα τῆς πίστεως, τῶν παλαισμάτων, τὴν νηστεία, ὅταν πρέπει νὰ φᾶμε. Ὅταν εἴμαστε ἄρρωστοι, μὲ ἐλάχιστο ἀντίδωρο ἐξοφλοῦμε ὅλες μας τίς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ.

Ὁ σατανᾶς ὅμως μᾶς τὰ παρουσιάζει ἀνάποδα καὶ μᾶς δημιουργεῖ ἀπογοήτευσι. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Ἡ ἀσθένεια

πού μᾶς δίνει ὁ Θεὸς εἶναι μὲ τὸ σταγονόμετρο ζυγισμένη γιὰ μᾶς, πού θέλομε νὰ γίνωμε τέλειοι. Ἀποκλείεται νὰ γίνωμε τέλειοι χωρὶς τὴν ἀρρώστια, καὶ μάλιστα τὴν ἀπρόσμενη, τὴν ἀπρόοπτη, ἥ ὁποία ἐνδεχομένως μᾶς ταπεινώνει ἐνώπιον τῶν ἄλλων μὲ τὸ νὰ τοὺς χρειάζωμαστε καὶ νὰ μὴν μπορούμε νὰ ζήσωμε μόνοι μας.

“Ὅταν λοιπὸν ἀσθενοῦμε, ἅς γνωρίζωμε πὼς αὐτὸ εἶναι τὸ ἄθλημα μας, τὸ μεταγωγικὸ μέσον μας γιὰ τὸν οὐρανό, καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ στομώνωμε τὸν ἑαυτό μας καὶ ὅσο μπορούμε νὰ μὴν ἔχωμε ἀνάγκη τοὺς ἄλλους. Νὰ μοιάζωμε τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι οὔτε παρηγοριᾶς ζητοῦσαν, οὔτε ἐλάφρυνσι τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀσθενείας τους. Ἐπίσης, ἅς εἴμαστε πραγματικοὶ ἀθληταὶ στὴν νηστεία. Ἄς μὴ ζητᾶμε εὐκολα τὴν κατάλυσιν καὶ τὰ πιὸ παράξενα φαγητὰ ἢ ἐκεῖνα πού ποτὲ δὲν τὰ τρώγαμε. Χρειάζεται νὰ εἴμαστε πολὺ προσεκτικοί, μήπως, ἀντὶ νὰ ἀγιάσωμε, πέσωμε σὲ βάραθρο καὶ ἐξέλθωμε χωρὶς στέφανο.

Τοὺς παρ’ ὑμῖν ἀσθενεῖς. Ἐὰν διαβάσωμε τὴν ζωὴ τοῦ ἁγίου, θὰ διαπιστώσωμε ὅτι μὲ τὴν λέξιν ἀσθενεῖς ἐννοεῖ τοὺς σωματικῶς, ἀλλὰ προπάντων τοὺς ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν μποροῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀγῶνα τους καὶ τὰ τρωτὰ τῆς υἱείας τους. Πνευματικὴ ἀσθένεια εἶναι τὰ πάθη, τὰ ἁμαρτήματα, οἱ λογισμοί, οἱ φαντασιώσεις... Ἀλλὰ ὅποιος ἔχει λογισμούς, δὲν ἔχει ἰσορροπημένη ψυχὴ, ἔχει ψυχικὰ νοσήματα. Καὶ ὅποιος ἁμαρτάνει, δὲν εἶναι σωματικῶς υγιής. Γι’ αὐτὸ οἱ ἀσθενεῖς εἶναι συνήθως τὰ πιὸ συμπαῆ μέλη μιᾶς ἀδελφότητος, εἴτε ἔχουν μιὰ βαρεῖα ἀσθένεια, ἕναν καρκίνο, εἴτε ἔχουν ἕναν πονόδοντο. Ὁ ἀσθενὴς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ εἰδικὴ περίποίησιν καὶ δὲν μπορούμε νὰ ζήσωμε χωρὶς αὐτόν, διότι ὁ Θεὸς μᾶς συγκληρώνει, μᾶς παρέχει τὴν ἴδια κληρονομιά.

Δὲν μπορεῖ νὰ στηριχθῇ ἡ ἀδελφότητα, ὅταν ὑπάρχη σκληρότητα, ἀδιαφορία πρὸς τὸν ἀσθενῆ. Διότι ἀσθενὴς δὲν εἶναι ὁ ἄλφα ἢ ὁ βῆτα· στὴν πραγματικότητα ὅλοι εἴμεθα ἀσθενεῖς. Μπορεῖ νὰ μὴ φαίνεται σήμερα ἡ ἀσθενεία μας, θὰ φανῇ ὅμως αὐριο ἢ μεθαύριο, ὅταν θὰ βρεθοῦμε σὲ μιὰ δύσκολη στιγμή. Ὅλοι λοιπὸν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ἔχομε τὴν χρεια ἱατροῦ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁶. Γι' αὐτὸ μία παλαιότατη, ωραιότατη μοναχικὴ παράδοσις, τὴν ὁποία τιμοῦσαν καὶ οἱ μεγάλοι Πατέρες, εἶναι τὸ ἐξεγερóμενοι πρωὶ ἐπισκέπτεσθε τοὺς παρ' ὑμῶν ἀσθενεῖς.

Ἡ ἐπίσκεψις ὅμως τῶν ἀσθενῶν δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί χωρὶς τὴν γνῶσι καὶ τὴν εὐλογία τοῦ εἰδικοῦ προσώπου, τοῦ Γέροντος ἢ τοῦ νοσοκόμου. Διότι ὁ ἄρρωστος εἶναι δυνατόν νὰ κουράζεται ἢ νὰ βιάπτεται ἀπὸ τίς πολλὰς ἐπισκέψεις μας. Ἡ ἐνότης τῆς ἀδελφότητος, ἡ διατήρησις τοῦ ἐνὸς σώματος εἶναι σημαντικὴ. Ὁ ἓνας ἔχει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τόσο ὅσο γιὰ νὰ συγκρατούμεθα καὶ ὅχι νὰ γινώμεθα χειρότεροι. Ὅταν συνηθίσωμε τὸν ἀδελφὸ μας νὰ νοιώθῃ ὡς ἀνάγκη τίς ἐπισκέψεις μας, τὸν ρίχνομε στὸ βάραθρο καὶ δὲν τὸν βοηθοῦμε νὰ ἀναστηθῇ.

Καὶ γιὰ νὰ διασφαλίσῃ ὁ ἅγιος τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ὑγεία τοῦ κάθε προσώπου προχωρεῖ στὸν τρίτο κανόνα.

Νηστεύετε καθ' ἐκάστην ἡμέραν μέχρι τῆς ἐνάτης ὥρας, ἐξαιρουμένου τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς. [3]

Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τὴν νηστεία ὡς πρωταρχικὸ παράγοντα τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας μας. Ἡ νηστεία, ἀκόμη

6. Σοφ. Σειρ. 38, 12.

καὶ ἡ σωματικὴ μας ἐξάντλησις, ἡ κόπωσις, ἡ πείνα, ἡ δίψα, εἶναι στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συντελοῦν στὴν ὑγεία τοῦ ὁργανισμοῦ μας. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος τρέφεται πολὺ, εἶναι μετὰ βεβαιότητος γεμᾶτος ἀσθένειες, ἔστω καὶ κρυφές, ποὺ κάποτε θὰ ἐκδηλωθοῦν. Εἶναι ἀδύνατον ὁ τρεφόμενος καλῶς νὰ εἶναι ὑγιής. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τονίζουν πολὺ τὴν πείνα καὶ τὸ πότε ἀκριβῶς θὰ τρῶμε. Ἄν μελετήσετε τοὺς σημερινοὺς διαιτολόγους, θὰ δῆτε ὅτι καὶ αὐτοὶ λέγουν ἀκριβῶς τὰ ἴδια: ποτὲ νὰ μὴ χορταίνης, ποτὲ νὰ μὴν τρῶς σὲ διαφορετικὰ ὥραρια. Σὲ ὅ,τι κατέληξε ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἀρχή, στὰ ἴδια καταλήγει καὶ ἡ ἀνθρώπινη σοφία.

Μέχοι τῆς ἐνάτης ὥρας. Τὴν ἐνάτη ὥρα ὁ ἄνθρωπος νοιώθει ὅτι οἱ καύσεις τοῦ ὁργανισμοῦ του τὸν ἔχουν ἐξαντλήσει καὶ ὅτι χρειάζεται ἀποθέματα, γιὰ νὰ τὰ καταναλώσῃ. Ἡ ἐνάτη ὥς ὥρα φαγητοῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν τύπο τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ ἀπὸ τὶς προτυπώσεις τοῦ ἰδίου τοῦ παραδείσου⁷. Ἡ νηστεία δὲν εἶχε ἀπαρτισθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Σιγὰ σιγὰ οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας θέσπισαν τὶς ὁρισμένες ἡμέρες, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνες. Ὑπῆρχε μία ὁριοθέτησις τῆς νηστείας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ κανόνες ἐτέθησαν ἐξ ὑπ' ἀρχῆς ἔτσι ὅπως εἶναι σήμερα. Σιγὰ σιγὰ δημιουργήθηκαν οἱ νηστεῖες τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς —γιὰ τὸν μοναχισμό καὶ τῆς Δευτέρας—, τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Δεκαπενταγούστου, οἱ ὁποῖες εἶναι ὅμοιες μὲ τὴν νηστεία τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, καὶ οἱ κάπως ἐλαφρότερες νηστεῖες τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Χριστουγέννων⁸.

7. Γέν. 2, 17· Ἐκκλ. 1, 16.

8. Ἀποστολικὸς κανὼν 69, ΘΗΕ, τ. 9, στ. 448-450.

Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ἡ τάσις, ἡ νηστεία νὰ εἶναι καθημερινή. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, παραδείγματος χάριν, λέγει ὅτι ἡ παρθένος πρέπει νὰ νηστεύῃ κάθε ἡμέρα, ἀλλὰ τὸ φαγητὸ νὰ ἔχῃ λίγο λάδι⁹. Ἐδῶ ἔχομε ἓνα τέτοιο προανάκρουσμα, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀρχίζουν νὰ ὀριστικοποιοῦνται. Ὁ Μέγας Ἀντώνιος ὀρίζει διφαγία γιὰ τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακή. Ἀργότερα ὀρίσθηκε διφαγία καὶ γιὰ τὴν Τρίτη καὶ τὴν Πέμπτη, ὅπως ἰσχύει μέχρι σήμερα.

Γιατί ὁ ἅγιος ὀρίζει νὰ λύεται ἡ νηστεία τὴν ἐνάτη;

Τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ πρῶν μέχρι τὴν ἐνάτη ὥρα περιλαμβάνει τὸ μεσονυκτικόν, τὸν ὄρθρο καὶ τὴν πρώτη Ὥρα—αὕτῃ πάντοτε ἦταν συνημμένη μὲ τὸν ὄρθρο—, τὴν τρίτη καὶ τὴν ἕκτη Ὥρα· δηλαδή, τὴν προσμονὴ τοῦ Κυρίου, τὴν αἴτησι τοῦ φωτός, τὴν προσδοκία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν σταύρωσι τοῦ Χριστοῦ. Τὰ ἀλληλοδιαδόχα αὐτὰ γεγονότα δὲν σοῦ ἐπιτρέπουν νὰ φᾶς, διότι τὸ φαγητὸ καταλύει τὴν προσδοκία, σημαίνει ὅτι ὁ Χριστὸς ἦλθε καὶ τὸν ἔλαβα. Ἐπομένως, νηστεύω σημαίνει, δὲν τρώω γιατί περιμένω τὸν Χριστόν. Ἡ κατάλυσις τῆς ἐνάτης μᾶς θυμίζει τὴν Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή. Τὶς ἡμέρες ποὺ δὲν γίνεται κατάλυσις δὲν ὑπάρχει λειτουργία. Τὸ Σάββατο καὶ τὴν Κυριακή, ποὺ λύεται ἡ νηστεία καὶ σημαίνει ὅτι ἦλθε ὁ Χριστός, ἔχομε λειτουργίες. Οἱ ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς εἶναι προσδοκία τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν ἐνάτη Ὥρα, μνημονεύομε τὸν θάνατο καὶ τὴν ταφὴ τοῦ Κυρίου, προσμένοντας τὴν ἀνάστασί του. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ξεκουράσωμε τὸ σῶμα μας, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ συνεχίσωμε τὸ τελευταῖο αὐτὸ στάδιο τῆς προσμονῆς.

9. [Περὶ παρθενίας] 8, PG 28, 261B.

Ἡ προσμονή τοῦ Κυρίου εἶναι ὁ πρῶτος λόγος πού ἐπιβάλλει τήν νηστεία μέχρι τῆς ἐνάτης. Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Ὅταν κανεῖς τρώῃ ἀπό τὸ πρῶν, μετὰ ἔχει τὴν τάσι συνεχῶς νὰ τρώῃ. Στὸν Ἐκκλησιαστή ὑπάρχει ἓνα χωρίο πού μιλάει γιὰ τὶς κυβερνήσεις τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν πόλεων. Ἀλλοίμονο, λέγει, στὴν πόλι τῆς ὁποίας οἱ ἄρχοντες τρώγουν τὸ πρῶν¹⁰. Ἐδῶ ὑποφώσκει ἡ νηστεία τῆς ἐνάτης, ἡ ὁποία ὀλοκληρώνεται καὶ γίνεται ὀλοφάνερη ἐντολὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Οἱ ἀπόστολοι παρέλαβαν τὴν νηστεία τῆς ἐνάτης ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ τὴν μετέδωσαν σὲ μᾶς.

Ἄν οἱ ἄρχοντες τρώγουν τὸ πρῶν, θὰ ἔχουν τὸν νοῦ τους συνεχῶς στὸ φαγητό. Ὅποιος ὅμως ἔχει τὸν νοῦ του στὸ νὰ τρώῃ, πρῶτον εἶναι ἀπησχολημένος μὲ τὸν ἑαυτό του, δεύτερον βαραίνει τὸ σαρκίό καὶ τὸ μυαλό του καὶ δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ διεισδύῃ στὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ· δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δίκαιος, σώφρων καὶ σοφός. Εἶναι θάναυσος, σκληρός, ἀνελέητος, θερίζει τὸν ἄλλον μὲ τὸ στόμα του. Τρώει καὶ ξανατρώει μέχρι τὴν ἐνάτη, καὶ τότε παρατρώει, καὶ συνεχίζει νὰ τρώῃ μέχρι τὴν νύκτα. Αὕτὴ εἶναι ἡ ἐμπειρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν δοκιμάσει τὴν νηστεία.

Εἶναι σοφὴ λοιπὸν ἡ διάταξις τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ τρῶμε τὴν ἐνάτη ὥρα, περίπου στὸν ἑσπερινό.

Σὲ κάποιες μονὲς ἔχουν σχεδὸν ἀντικαταστήσει τὴν ἐνάτη μὲ τὴν μεσημβρινὴ Τράπεζα, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ μία ἰσορροπία μεταξὺ ἀσθενῶν καὶ δυνατῶν, καὶ γιὰ νὰ μὴν εἶναι βεβαρυμένο τὸ στομάχι τὸ βράδυ, πού πηγαίνουν νωρὶς στὸ κελλί τους. Ἐπειδὴ ἡ Τράπεζα αὕτὴ περιλαμβάνει ἓνα ὀλόκληρο σχεδὸν γεῦμα, μετέφεραν τὴν ἐνάτη βυζαντινὴ στίς ἐννέα τὸ πρῶν μὲ

10. Ἐκκλ. 10, 16.

τὸ κοσμικό. Ἔτσι, αὐτὴν ἔχουν γιὰ μοναδική Τράπεζα, καὶ σχεδὸν ὅλοι τοὺς νηστεύουν στὴν βραδινὴ Τράπεζα. Τὸ ἴδιο εἶναι, ἀλλὰ ἔτσι πρέπει νὰ μάθουμε τοῦλάχιστον νὰ μὴν τρῶμε στὰ ἐνδιάμεσα.

Ὅταν δὲ πλησιάξῃ ἡ ἐνάτη, ἀποσύρουν εἰς τὸ κελλίον σου καὶ προτοῦ λάβῃς φαγητὸν ἐκτέλει τὴν προσευχὴν καὶ ἀφοῦ φάγῃς προσεύχου πάλιν καὶ συνεχῶς ἀναγίνωσκε.

Πρὶν φᾶς, πῆγαινε πρῶτα στὸ κελλί σου νὰ προσευχηθῇς. Σταμάτησε τὴν ἐργασία σου, προσευχήσου γιὰ ἓνα μικρὸ διάστημα, καὶ μετὰ κάνε τὸν ἑσπερινό, γιὰ νὰ μὴ χυθῇς μὲ λαιμαργία στὸ φαγητό. Ἡ λαιμαργία δημιουργεῖ εἰδικὲς ἀσθένειες, διότι δὲν γίνεται καλὰ ἡ πέψις καὶ καταστρέφεται ἡ ὑγεία σου. Πρέπει νὰ τρῶς ἥρεμα, ἀνθρώπινα, καὶ ὄχι λαιμαργα. Ἀλλὰ καὶ τὸ σημαντικώτερο: ὅταν εἶσαι νηστικός, ἡ προσευχή γίνεται πιὸ εὔκολα.

Καὶ ἀφοῦ φάγῃς προσεύχου πάλιν καὶ συνεχῶς ἀναγίνωσκε. Εἶναι ἡ μετὰ τὴν Τράπεζα ἀκολουθία, τὸ ἀπόδειπνο θὰ λέγαμε ἐμεῖς, καὶ ἐν συνεχείᾳ κάποιος βραδινὸς κανόνας πρὸ τῆς κατακλίσεως. Ὁ ἅγιος λέγει, συνεχῶς ἀναγίνωσκε, διότι ἡ βραδινὴ ὥρα εἶναι δύσκολη γιὰ προσευχή· τὸ φαγητὸ ποτὲ δὲν διευκολύνει τὴν προσευχή, οὔτε τὴν σύναξιν τοῦ λογισμοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ μετὰ τὸ φαγητὸ προσευχή εἶναι ἐλαφροτέρας πνοῆς καὶ δυνάμεως.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μοναχικὴ ἐμπειρία συνιστᾷ στοὺς μοναχοὺς νὰ κοιμοῦνται ἀποβραδὶς, ὥστε νὰ σηκώνωνται τὸ μεσονύκτιο γιὰ τὴν προσευχή τους. Αὐτὴ ἡ προσευχή μπορεῖ νὰ εἶναι ἔντονη καὶ ζωερή. Τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ συγκεντρωθῇ, διότι ἔχει καθαρισθῇ πλέον ὁ ὀργανισμὸς του ἀπὸ τὶς διεργασίες τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Τὸ σῶμα ἐπιδρᾷ πολὺ στὴν ψυχή.

Προφυλάττον ἀπὸ τοῦ νὰ ὀμιλῇς μετὰ παιδὸς καὶ νεανίου ἢ νὰ συνάπτῃς φιλίαν. [4]

Νεανίας εἶναι τὸ παιδί, γενικῶς μέχρι τοῦ ἀγενείου, παῖς τὸ πολὺ μικρὸ παιδί. Βεβαίως ὁ κανόνας ἀποβλέπει στὸ νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ ἠθικὰ παραπτώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσο εὐκόλα. Ὅσο εὐκόλο εἶναι τὸ νὰ μιλάω, τόσο εὐκόλο εἶναι καὶ τὸ νὰ πέσω σὲ πειρασμοὺς ἠθικοὺς, ὅταν συναναστρέφωμαι μετὰ παιδὸς καὶ νεανίου. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ ἁμαρτία. Ἐπειδὴ ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ εἶναι διαφορετική, ὁ ὥριμος ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἔχῃ κοινωνία μαζί του ἀναγκάζεται νὰ δείχνῃ οἰκειότητα, νὰ κατεβαίνει στὸ ἐπίπεδό του. Αὐτὸ εἶναι καταστρεπτικὸ καὶ γιὰ τὸ παιδί, διότι ὅσο καὶ ἂν εἶναι παιδάκι ἔχει καθαρώτερη διάνοια καὶ καρδιά, καὶ χρειάζεται ὥριμη συμπεριφορὰ ἐκ μέρους τοῦ μεγάλου.

Τὸ παιδί μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπόδειγμα γιὰ τὸν ἄνδρα. Κατανοεῖ ἀκόμη καὶ τὰ δογματικώτερα θέματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν σοφία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβῃ ὁ μεγάλος. Τὸ παιδάκι χρειάζεται σοφώτατη συμπεριφορὰ ἐκ μέρους τοῦ μεγάλου. Ἀλλὰ ἐμεῖς, ζώντας συνήθως μία κενότητα, τοῦλάχιστον στὴν κοινωνική μας ζωὴ, δὲν ἔχομε αὐτὴ τὴν πνευματικὴ σοφία, δὲν ξέρομε πῶς νὰ ἔλθωμε σὲ ἐπικοινωνία ἢ πῶς νὰ διαπαιδαγωγήσωμε τὸ παιδί ἢ νὰ τοῦ δείξωμε τὴν ἀγάπη μας, καὶ τὴν δείχνουμε μὲ τρόπους ἐξωτερικοὺς, μὲ θωπείες, μὲ ἀστεῖα, μὲ πειράγματα, ἢ μὲ ἄλλους τρόπους, οἱ ὁποῖοι εὐνουχίζουν τὸ παιδί, τὸ καταστρέφουν καὶ δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ γίνῃ σιγὰ σιγὰ ὀλοκληρωμένος ἄνδρας. Τὸ μαθαίνουν σὲ μία ψευδομαλθακοπαιδικὴ ἀτμόσφαιρα. Δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ γίνῃ παιδαριόγερον ἀπὸ τώρα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀκμάσῃ.

Τὰ παιδιὰ ἔχουν μία χάρι, μία εὐγένεια φύσεως, μία ἀκτινο-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	VII
ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	XV
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	XVII

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΝΟΝΩΝ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

1. ΚΑΝΟΝΕΣ 1-4.6-13.....	1
2. ΚΑΝΟΝΕΣ 14-15.17.20-33.35-38	45
3. ΚΑΝΟΝΕΣ 39-42.44-48.51.53-57.59-62.65-66	91
4. ΚΑΝΟΝΕΣ 67-71.74-80	139

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΟΣ ΑΓΙΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ

1. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΝ ΤΥΠΙΚΟΝ 1-11	175
2. ΚΑΝΟΝΕΣ 1,1-2.1,4-8.2,1-4.3,1-5.4,1-3	229
3. ΚΑΝΟΝΕΣ 4,4-11.....	275
4. ΚΑΝΟΝΕΣ 5,1-11.6,1-3.7,1-3.8,1-2	305

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΝΟΝΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

1. ΚΑΝΟΝΕΣ 1-2.4-15.....	355
2. ΚΑΝΟΝΕΣ 16-17.20-25.28.30	397

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΣΧΕΣΙΣ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟΥ	433
2. ΠΕΡΙ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟΥ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΑΓΡΥΠΝΙΑΣ.....	473

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΝΟΝΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ	515
ΑΓΙΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ	523
ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ	537

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Α. ΠΙΝΑΚΕΣ ΧΩΡΙΩΝ	545
Β. ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ	554

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΟΥ
ΥΠΗΠΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ & ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ ΜΕ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ-ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΩΒΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΝΝΗΕΥΣΤΡΑΤΟΓΛΟΥ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΣΤΟΥΘ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ Π. ΡΩΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2011 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΙΝΔΙΚΤΟΣ

Ἀριθμός Ἐκδόσεως: 360

Ἀντίτυπα Α' Ἐκδόσεως: 3.000

ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΚΤΟ

— ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΒΒΑ ΗΣΑΪΑ

ISBN: 960-518-257-2, σελ. 544

— ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΝΗΨΕΩΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΗΣΥΧΙΟ

ISBN: 978-960-518-302-8, σελ. 632

— ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΣ ΑΙΣΘΗΣΕΩΣ

ΟΚΤΩ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ISBN: 960-518-192-4, σελ. 216

— ΠΕΡΙ ΖΩΗΣ ΛΟΓΟΣ ΕΛΠΙΔΟΣ

ΟΚΤΩ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ISBN: 960-518-250-5, σελ. 256

— ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΟΔΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΒΙΟ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΕΙΛΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΑΒΡΟΥ

ISBN: 960-518-358-5, σελ. 288

— ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ ΚΑΙ ΟΡΑΣΙΣ ΘΕΟΥ

ISBN: 960-518-362-2, σελ. 288

— ΖΩΗ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ISBN: 960-518-376-9, σελ. 376

— ΑΓΑΛΛΙΑΣΩΜΕΘΑ ΤΩ ΚΥΡΙΩ

ISBN: 960-518-392-9, σελ. 440